

необхідних якостей майбутніх менеджерів. Результати академічної успішності студентів експериментальних груп виявилися вищими, ніж у контрольних. Цілеспрямована праця з студентами слабких і середніх груп дозволила отримати результати, яких у контрольних групах досягли найбільш підготовлені й обдаровані студенти, віднесені до середнього прошарку. Цим підтверджується вихідна гіпотеза, що цілеспрямована підготовка студентів до СРС, поетапне нарощування якостей ВСН забезпечує вищі порівняно з традиційним навчанням результати.

Література

1. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці. – К.: Радянська школа, 1969. – 223с.
2. Володько В.М. Індивідуалізація й диференціація навчання: понятійно-категоріальний аналіз // Педагогіка і психологія. – 1997. – №4. – С.9-17.
3. Вольф В.Г. Статистическая обработка опытных данных. – М.: Колос, 1996. – 254 с.
4. Гелашвили Н. И. Педагогические основы управления самостоятельной работы студентов в процессе обучения. – Тбилиси: Ганатлеба, 1988. – 202 с.
5. Жук. Ю.О. Навчальне середовище як об'єкт інформатизації // Высокие технологии: развитие и кадровое обеспечение. – Харьков-Алушта: ХШУ, 2000. – С. 176-177.
6. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Видавництво “Віпол”, 2000. – 636 с.

С.П.Білоконний

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ ПЕДУНІВЕРСИТЕТУ

В статье рассматриваются дидактические условия, способствующие формированию рефлексивных умений студентов педагогических университетов.

Didactic terms, cooperant forming of abilities of reflections of students of pedagogical universities, are examined in the article.

Потреба сучасного суспільства в якійній освіті зумовлює високі вимоги до педагогічних кадрів. Саме тому Національна

доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті звертає увагу на необхідність підготовки “кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного зростання, засвоєння та впровадження новітніх технологій, мобільності й конкурентоспроможності в умовах сьогодення” [1, 5].

Особистість педагога, його внутрішній світ, якість виконуваної ним професійної діяльності за всіх часів привертала увагу дослідників. Так, наприклад, Я.Коменський, мріючи про школу гуманності й людяності, вважав, що “немає нічого вищого під сонцем, ніж посада вчителя” [2, 103]. Йому він відводив величезну соціальноутворюючу і виховну функції у суспільстві. У роботах Ж.-Ж.Руссо, І.Пестолоцці, А.Дистерверга, К.Ушинського значне місце посідає обґрунтування змісту підготовки вчителя-професіонала і способів його реалізації в педагогічній практиці.

Подальші дослідження (А.Бердяєв, А.Макаренко, В.Сухомлинський) звертали увагу на розвиток духовного багатства особистості, її внутрішнє самовдосконалення і самореалізацію. Складниками професіоналізму в будь-якій професії є компетентність та озброєність системою вмій. Крім того, надзвичайно важливими є певні особистісні якості, серед яких, на думку В.Сухомлинського, головною є “любов до дітей” [2, 7].

Сучасні науковці (О.Абдулліна, Н.Кузьміна, С.Гончаренко, В.Сластьонін, Л.Кондрашова, О.Мороз, С.Сисоева, Л.Нечепоренко, І.Зязюн, Л.Вовк, Р.Хмельюк та ін.) активно досліджують різні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя. Так, наприклад, І.Зязюн підкреслює, що сучасний педагог “є інструментом впливу на учня; цей інструмент – його душа – має бути чутливим до іншої людини, гуманним у своїх помислах” [1, 14].

Одним із важливих показників готовності до професійної діяльності є рефлексивні вміння, які ми розуміємо як здатність до самоаналізу, передбачення очікуваних результатів.

Складність процесу формування рефлексивних умінь майбутніх педагогів вимагає дотримання певних педагогічних умов. Ще Ю.Бабанський, розглядаючи закономірності навчально-виховного процесу, зазначав, що “ефективність педагогічного процесу залежить від умов, у яких він проходить” [3, 78].

Мета статті полягає у тому, щоб визначити сукупність педагогічних умов, здатних значно підвищити ефективність формування рефлексивних умінь майбутнього вчителя.

Проблемою вияву умов, які забезпечують ефективність педагогічного процесу у загальноосвітній та вищій школах, займаються багато дослідників. Слід зазначити, що саме поняття “умова” трактується ними по-різному. Так, наприклад, М.Фролов визначає це поняття як “філософську категорію, яка виражає ставлення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може. Саме предмет виступає як щось зумовлене, а умова – як зовнішнє стосовно предметного різноманіття об’єктивного світу. На відміну від чинника, який безпосередньо породжує те чи інше явище або процес, умова складає те середовище, оточення, в якому останнє виникає, існує і розвивається” [4, 237]. Умова, на думку О.Савченко, – це “важливий чинник, рушійна сила, причина будь-якого процесу” [5, 365].

Ю.Гільбух робить спробу розвести поняття “умова” з поняттям “фактор”. Він наголошує на тому, що умови і фактори можуть збігатися за змістом, але розрізняються за функціями. Фактори розглядаються автором як “причини і рушійні сили процесу виховання, функціонування яких завжди пов’язано з наявністю необхідних педагогічних умов, що мають зовнішній і внутрішній характер щодо виховання” [6, 24]. Слід зазначити, що зовнішні і внутрішні умови повинні певним чином співвідноситися один з одним. Так, наприклад С.Рубінштейн стверджував, що зовнішні причини (зовнішній вплив) завжди діє лише опосередковано, через внутрішні умови. Під час пояснення будь-яких психічних явищ “особистість виступає як зв’язана сукупність внутрішніх умов, через які переломлюють всі зовнішні впливи” [7, 128].

Аналіз практики вищої педагогічної школи дозволив побачити, що рефлексивні вміння не можуть бути сформовані самі собою без наявності та дотримання певних педагогічних умов. Під час проведення констатувального експерименту було виявлено рівень сформованості рефлексивних умінь студентів I курсу. Ним було охоплено близько 300 студентів чотирьох факультетів Криворізького державного педагогічного університету та понад 200 студентів педагогічних факультетів Кіровоградського державного педагогічного університету імені В.Вінниченка й Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Результати виявилися невтішними: переважна більшість майбутніх учителів (376 осіб – 75,2%) не знають, що таке “рефлексія”, “рефлексивна діяльність”, “рефлексивні вміння”. Лише 124 особи (24,8%) обізнані з цими поняттями (слід зазначити, що саме вони були учнями ліцеїв чи гімназій або навчалися у звичайних загальноосвітніх

школах у класах з розвивальним навчанням). Спостереження під час різних видів педагогічних практик (II – IV курси) показали невміння майбутніх учителів об'єктивно оцінити себе та свою професійну діяльність; зрозуміти, як його сприймають (учні, старші колеги, адміністрація школи) у процесі педагогічного спілкування.

Саме це й змусило нас визначити сукупність педагогічних умов, які б забезпечили ефективність формування рефлексивних умінь.

Процес формування рефлексивних умінь студентів педуніверситету – складний, багатомірний, багатоетапний. Він активно починається із вивченням психолого-педагогічних дисциплін. У якості однієї з важливих умов формування рефлексивних умінь майбутніх учителів ми пропонуємо системне використання рефлексивного блоку до кожної лекційної чи семінарської теми. Такий блок має включати завдання проблемно-пошукового та творчого характеру. Виконання цих завдань допомагає студентам значно поглибити зміст виучуваних предметів та набутти аналітико-синтетичних умінь, без яких неможливо здійснювати рефлексивну діяльність.

До педагогічних умов формування рефлексивних умінь ми відносимо й використання активних методів навчання (гра, діалог, дискусія, рольова ситуація та ін.), які дозволяють студенту бути активним, вільним і повноправним суб'єктом у змодельованих професійних ситуаціях; мати можливість для самовираження різних властивостей і якостей особистості.

Організація навчальної діяльності у вищій школі за принципом рольової перспективи може ефективно впливати на формування рефлексивних умінь майбутніх фахівців. Ця педагогічна умова є важливою, оскільки саме вона дозволить сформувати у студентів “звичку до самоорганізації, у єдності психологічних і моральних якостей, що обумовлюють їхню готовність до творчого виконання професійних функцій” [8, 28].

Технологія, побудована за вказаним принципом, позитивно впливає на мотиваційну та емоційно-вольову сфери особистості, значно підвищує пізнавальну діяльність студентів, сприяє зростанню рівня професіоналізму майбутніх педагогів. Рольова перспектива, наголошує Л.Кондрашова, потребує структурування змісту навчального матеріалу у вигляді імітаційно-ігрової та проблемно-ситуаційної моделі.

Основу цієї моделі складають логіко-рефлексивні, рефлексивно-дослідницькі і рефлексивно-творчі завдання. Ми поділяємо точку зору дослідниці про те, що виконання такого роду

завдань сприяє формуванню професійного інтересу та уміння “бачити” сутність навчально-виховного процесу сучасної школи; розвитку педагогічного мислення.

У професійному навчанні студентів важливе місце належить педагогічній практиці. Вона є органічною складовою єдиного навчально-виховного процесу, психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутнього вчителя, пов’язуючи теоретичне навчання студента у вищій школі з його майбутньою самостійною роботою (Л.Хомич, Г.Кіт, О.Дубасенюк, М.Сметанський). Тривалість практики від курсу до курсу зростає в міру ускладнення завдань, які ставляться перед студентами з метою поступової і систематичної підготовки їх до самостійної професійної діяльності.

Педагогічна практика для кожного курсу має чітко визначені завдання та перелік основних професійно-педагогічних умінь, якими повинні оволодіти студенти-практиканти. Про сформованість рефлексивних умінь можна буде говорити за умови наявності таких умінь:

- спостерігати та аналізувати ефективність організації навчально-виховного процесу в школі, давати їй психолого-педагогічну оцінку;
- вивчати й узагальнювати педагогічний досвід учителів, творчо використовувати його для вдосконалення власної педагогічної майстерності.

Вказані уміння активно формуються під час спостережень за уроками досвідчених фахівців та аналізу їхньої діяльності. Аналіз, що здійснюється за спеціально створеними орієнтовними схемами, дозволяє студентам-практикантам встановити відповідність між метою і завданнями уроку та обраними вчителем формами, методами і прийомами роботи; побачити результативність цих прийомів у навчально-виховному процесі тощо.

Якщо студент вміє глибоко проаналізувати й оцінити роботу іншого, то у нього не виникає проблем щодо самоаналізу та самооцінки власної педагогічної діяльності.

Отже, основними умовами, які, на нашу думку, сприятимуть формуванню рефлексивних умінь майбутнього вчителя є:

- підсилення теоретико-практичного змісту психолого-педагогічних дисциплін рефлексивним блоком;
- використання активних методів навчання;
- організація навчальної діяльності студентів педагогічних університетів на принципі рольової перспективи, яка дозволяє

залучати студентів до виконання логіко-рефлексивних, рефлексивно-дослідницьких та рефлексивно-творчих завдань;
– залучення кожного майбутнього вчителя до творчого дослідження в практичній професійній діяльності прогресивних наукових ідей і передового досвіду.

Література

1. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко та ін. – К.: Вища школа, 2004. – 422с.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибр. твори в 5т. – К.: Рад. Школа, 1977. – Т.3. – 225с.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. – М.: Педагогика, 1977. – 254с.
4. Короткий філософський словник /За ред. М.Т. Фролова. – К.: Освіта, 1997. – 312с.
5. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 1999. – 367с.
6. Гільбух Ю.З., Дробноход М.І. Інноваційний експеримент у школі: на допомогу дослідникові-початківцю. – К.: Освіта, 1994. – 90с.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 308с.
8. Професійне становлення майбутнього вчителя: монографічний огляд / За ред. Л.В. Кондрашової. – Кр.Ріг: Вид. Дім, 2006. – 327с.
9. Кіт Г.Г. Навчальна програма з педагогічної практики. – Вінниця: ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2006. – 84с.

М.М.Вовк

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статтє Н.Н.Вовк дано научне обоснованіє процесу формірованія професіонально-педагогічєских умєній будучих учітелей, раскрита специфіка многосторонньої діяльності свременного учітеля музики.

In the article N.N.Vovk is given scientific ground of process of forming of professionally-pedagogical abilities of future teachers, the specific of many-sided activity of modern music master is exposed.

Рівень професійної майстерності сучасного вчителя музики залежить від сформованості в нього системи фахових знань, умінь і навичок з п'яти циклів навчальних дисциплін (психолого-педагогічного, музично-теоретичного, інструментально-